

Satranç

Kıvanç Çefle [bitsatranc@tubitak.gov.tr]

Satranç Problemlerinde “Gravürler”

Satranç kompozitörleri kurguları içerdikleri taş sayısına göre sınıflandırır. Örneğin beş ya da daha az sayıda taşın kullanıldığı kurgulara Rusçada “bebek” anlamına gelen “malyutka” deniyor. Sanırım hepiniz en çok yedi taş içeren problemlere “minyatür” dendiğini biliyorsunuzdur. En çok on iki taş içeren kurgulara ise problemlerinin çoğu bu tarzda olan ABD’li problemci William Meredith’e (1835-1903) ithafen “Meredith” deniyor.

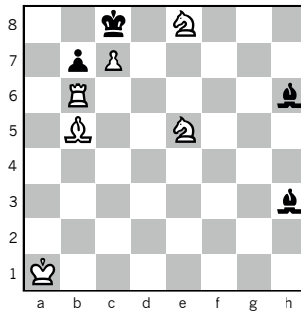
Bu yazımın konusu ise “gravürler”, yani 8-10 taşla kurulan problem ya da etütler. Bu isimlendirmede muhtemelen minyatürden bir esinlenme var. Bildiğiniz üzere gravür de minyatür gibi resim sanatında bir tarz.

2019 yılında, yalnızca gravürlerin katılabileceği bir

kurgu yarışması düzenledi. Yarışmanın sonuçları da geçtiğimiz günlerde Rusça “Ural Problemist” web sayfasında yayınlandı. Size bu yarışmada çeşitli kategorilerde ödül almış problemler sunacağız. Önce iki hamlelikler kategorisinde dördüncülüğe layık görülen bir problem.

Diyagram 1

V. Dyaçuk
Gravura 2019
Dördüncülük ödülü

Beyaz oynar, iki hamlede mat eder.

Önce deneme hamlelerine bakalım:

- a) 1.Fa6? tehdit 2.F:b7 mat, 1...b:a6 (a) 2.Kb8 mat (A), 1...Fg2!
- b) 1.Kc6? tehdit 2.Ad6 mat, 1...b:c6 (b) 2.Fa6 mat (B), 1...Ff8!
- c) 1.Ka6? tehdit 2.Ka8 mat, 1...b:a6 (a) 2.F:a6 mat (B), 1...b6!

Problemi çözen anahtar hamle **1.Fc6!** (tehdit 2.F:b7 mat). Şimdi: **1...b:c6 (b) 2.Kb8 mat (A), 1...Fg2 2.Fd7 mat!**

Burada ne görüyoruz? Beyazın ilk iki denemesinde siyahın “a” ve “b” ile sembolleştirilen savunmalarına karşı beyaz “A” ve “B” hamleleriyle matı gerçekleştiriyor. Üçüncü deneme ve anahtar hamleden sonraki oyuna baktığımızda ise bu düzenin tersyüz olduğunu görüyoruz: siyahın “a” ve “b” savunmalarına beyaz bu kez “B” ve “A” hamleleriyle karşılık veriyor. Bu tür paradoksal dönüşümleri çağdaş problem sanatında sıklıkla görürüz.

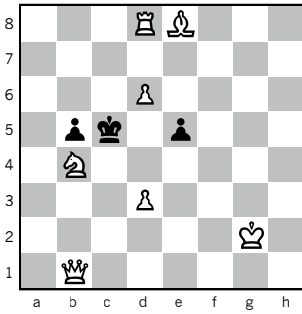

Diyagram 2

Mihail Marandjuk

Gravura 2019

Birincilik ödülü

Beyaz oynar, üç hamlede mat eder.

Diyagram 2'de gördüğümüz problem üç hamlelikler kategorisinde birincilik aldı. Beyazın üstün kuvvetlerine siyah şahın tek başına karşı koyması ilginç.

1. Ac6!

Bu hamleyle beyaz 2. Va1! ve arkasından 3. Vd4 mat ile tehdit ediyor. Eğer siyah 2...Şb6 (a) oynarsa 3. Va7; 2...Şd5 (b) oynarsa 3. Ve5 ve 2...b4 (c) oynarsa 3. Va5 ile mat eder. Şimdi varyasyonlara bakalım:

A) 1...Şb6 (a) 2. Vg1+ Şa6/Şb7 3. Va7

mat,

B) 1...Şd5 (b) 2. Vxb5+ Şe6 3.Vx5

mat,

C) 1...b4 (c) 2. Vxb4+ Şd5 3. Vc4

mat.

Tehdit varyantında siyahın ikinci hamlesinde gördüğümüz a, b ve c savunmalarını bu kez siyahın ilk hamlesinde görüyoruz.

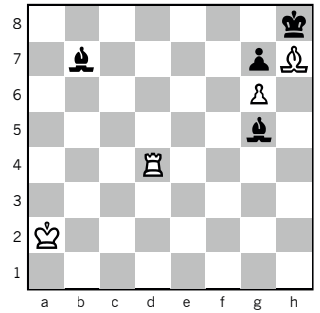
Zamanımızın önemli kurgucularından Mihail Marandjuk'un bu probleminde siyahın üç temel savunmasına beyaz toplamda altı farklı şekilde yanıt vermiş oluyor. Ayrıca problemi çözen kişiyi uğraştıracak birçok deneme hamlesi de var: 1. Ac2? (2. Vb5 mat) Şb6!; 1. Vc2+ Şb4!; 1. Va1? 2. Şxb4!; 1. Vb3? 2. Şb6!, vs.

Dört ve daha uzun problemler kategorisinden seçtiğimiz problem ise Popov'un on iki hamlelik bir kurgusu. Çözümü gerçekten çok hoş.

Diyagram 3

Grigoriy Popov

Gravura 2019

Beyaz oynar, on iki hamlede mat eder.

Siyah şah köşeye sıkışmış hâlde ve beyazın kalesini sekizinci yataya indirmesiyle kolayca mat edilebilirmiş gibi görünüyor. Ama siyah, şahının kıpırdayamaz durumu sayesinde sürekli pat kozunu oynayarak direnmeye çalışıyor. Beyaz şah, siyah fillerin şah çekişlerine her seferinde en hassas şekilde cevap vermeli, yoksa on iki hamlede mat gerçekleştirilemez.

Çözüm:

1. Kb4! Fc8 2. Kb8 Fd8 3. Şb3! Fe6+ 4. Şb4! Fc8 5. Şc5! Fe7+ 6. Şb6! Fc5+! 7. Şb5! Ff8 8. Şa5! Fb4+ 9. Kxb4 Fb7 10. Kf4 Fd5 11. Kf8+ Fg8 12. Kxg8 mat.

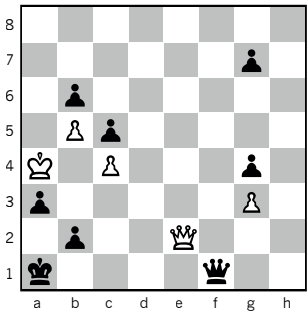
* * *

Kazanç peşindeyken pat olmak

Berberlik etütlerinde pat sıkça görülen bir motiftir. Sıklıkla gördüğümüz, zor durumda olan beyazların mucizevi bir manevrayla kendini pat durumuna düşürmesidir. Ama kazanç peşindeki siyahın kendisinin pat olması etütlerde çok nadir görülür. İşte şimdi size böyle iki etüt sunacağız.

Diyagram 4

Oldrich Duras
Ceskoslovensky Sach, 1938
Birincilik Ödülü

Beyaz oynar, berabere kalır.

Âdeta iki vezir arasındaki bir düelloyu andıran bu

etütte hem beyaz hem de siyah pat silahını kullanıyor.

1. Vd3!

Beyaz acele edip veziri alırsa hüsrana uğrar:
1. Vxf1+? b1=V 2. Vxb1+ Şxb1 3. Şxa3 Şc2 ve siyah kazanır.

1...Vd1+

1...Vxd3 pat. Diğer devam yollarında da beyaz kendini pat durumuna düşürmeyi başarır: 1...Vf3 2. Vb1+; ya da 1...Vc1 2. Vxa3+ Şb1 3. Vxb2+!. Eğer 1...b1=V oynarsa 2. Vxa3+ Va2 3. Vxa2 Şxa2 ve beyaz pat durumuna düşer!

2. Vd1+ b1=V 3. Şxa3 g5!

3...Vxd1 pat. Eğer 3...g6 oynarsa 4. Vd2 ve kazanan beyaz olur.

4. Vd2!

Bu tek hamle çünkü siyah hem 4...Va2 mat hem de 4...Vb4 mat ile tehdit ediyor. Ama şimdi siyahın beraberlik için uğraşması gerekiyor:

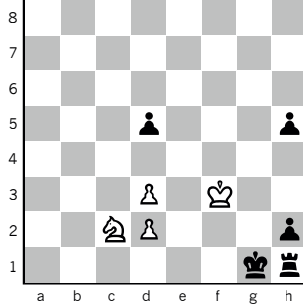
4...Vd3+! 5. Vxd3 ve bu kez siyah pat durumuna düşer!

Bir sonraki etüdümüzde de hem beyazın hem de siyahın birçok kez pat durumuna düştüğü varyantlar var.

Diyagram 5

Aleksandr Kazantsev
64, 1933

Dördüncü şeref mansiyonu

Beyaz oynar, berabere kalır.

Beyazın tek şansı siyah taşların köşedeki "paketlenmiş" durumundan yararlanmak.

1. Ae3! d4

1...h4 2. d4 h3 3. Şg3 pat.

2. Af5 h4 3. Ag3!! hxg3

3...h3 4. Axx1 Şxx1 5. Şf2 ve pat.

4. Şe2 g2

4...Şg2 beyaz pat olur.

5. Şe1 ve oyun yine pat olur!

* * *

Korona günlerinde bir satranç etüdü

Olur da 15-20 yıl sonra *Bilim ve Teknik*'in bu sayısı bugünleri yaşamamış birilerinin eline geçerse bu başlığa şaşırabilirler. Muhtemelen 2019-2020 yıllarında yüz binlerce hayata mal olan, bütün dünyayı ve ülkemizi etkileyen bir virüs salgını

olduğunu büyüklerinden duymuş olacaktı. Daha meraklıları bu virüsün korona ailesinden bir virüs olduğunu son derece kolayca bulaştığını ve yol açtığı hastalığın adının da COVID-19 olduğunu öğreneceklerdir. Bu dönemde "evde kal, hayatta kal" stratejisinin sağlık otoritelerince kuvvetle vurgulandığını, bu nedenle insanların evlerine kapandığını, sağlık çalışanlarının salgınla nasıl canla başla mücadele ettiklerini de büyüklerinden dinleyeceklerdir.

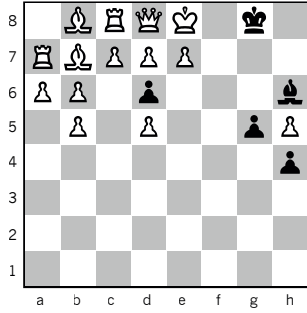
Peki ama bunların satranç kompozisyonlarıyla ilgisi ne? Etütçü Vladislav Tarasyuk bu salgın döneminde fedakârca hizmet veren sağlık çalışanlarına ithafen bir etüt kurdu. Etütte, "evde kal, hayatta kal" ilkesini andırır şekilde beyaz taşlar

âdeta tahtanın bir köşesine kendilerini kilitleyerek yenilgiden kurtuluyorlar.

Diyagram 6

Vladislav Tarasyuk, 2020

Beyaz oynar, berabere kalır.

Çözüm:

1. Ka8

1. Fa8? h3 2. b7 h2 3. b6 Fg7 4. h6 h1=V 5. h7+ Şxh7 6. Şf7 Vf3+ 7. Şe8 Vh5 mat.

1...h3 2. Fa7 h2 3. Kcb8 h1=V 4. Vc8! Vxh5+ 5. Şd8 Vf7 6. Fc6!!

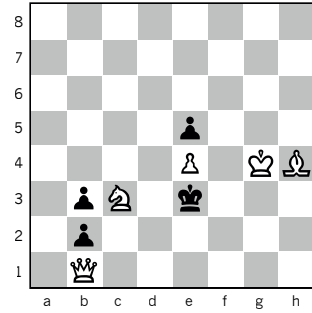
6. e8=V? Ff8 7. Ve6 Fg7 8. Ve8+ Vf8 9. Vxf8+ Şxf8 10. Fc6 Ff6 mat.

6...Ff8 7. Vb7 Fxe7+ 8. Şc8 Vf5 ve pat!

Geçen ay sorulan problemlerin çözümleri

Diyagram 7

Godfrey Heathcote
Reading Observer, 1904

Beyaz oynar, üç hamlede mat eder.

Çözüm:

1. Aa2! (zugzwang)

a) 1...bxa2 2. Vc2 ve 3. Ff2 mat (model mat);

b) 1...Şd4 2. Ff2+ Şc4 3. Vf1 mat (model mat);

c) 1...Şe2 2. Ab4 Şd2 3. Ve1 mat (model mat);

d) 1...Şd2 2. Şf3 bxa2 3. Fe1 mat (model mat).

Ve1 mat (model mat);

d) 1...Şd2 2. Şf3 bxa2 3. Fe1 mat (model mat).

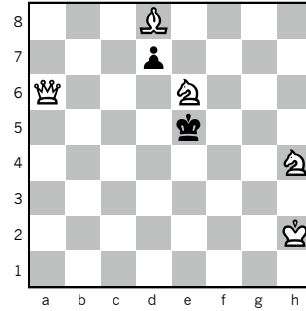
Fe1 mat (model mat).

Fe1 mat (model mat).

Şaşırtıcı anahtar hamlesiyle kolay kolay unutulmayacak bir problem. Elbette, bu problemde model matla sonlanmayan varyantlar da var. Örneğin "c" varyantında siyah 2...Şe3 3. Vd3 mat.

Diyagram 8

Zdenek Mach
Münchner Neueste
Nachrichten, 1902

Beyaz oynar, üç hamlede mat eder.

Çözüm:

1. Vc4! (zugzwang)

a) 1...Şd6 2. Ag5 ve 3. Af7 mat;

b) 1...d5 2. Vc5 2...Şe4 3. Vd4 mat; (model mat);

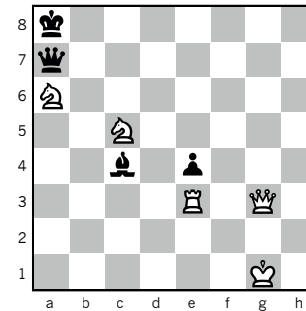
c) 1...d6 2. Be7 d5 3. Ve2 mat (model mat);

d) 1...dxe6 2. Vd3 ve 3. Ag6 mat (model mat);

2...Şf4 3. Vd4 mat (model mat).

Diyagram 9

Ladislav Knotek
De Maasbode, 1928
İkincilik Ödülü

Beyaz oynar, üç hamlede mat eder.

Çözüm:

1. Ka3! Tehdit: 2. Vb8+ Vxb8 3. Ac7 mat (model mat)

a) 1...Vxc5+ 2. Axc5+ Ba6

3. Kxa6 mat (model mat)

b) 1...Vg7 2. Ac7+ Kb8 3. Ka8 mat (model mat)

c) 1...Bxa6 2. Vg8+ Vb8 3. Kxa6 mat (model mat)

d) 1...Vxa6 2. Vc7 ve 3. Vb7 mat (model mat)

d) 1...Vxa6 2. Vc7 ve 3. Vb7 mat (model mat)

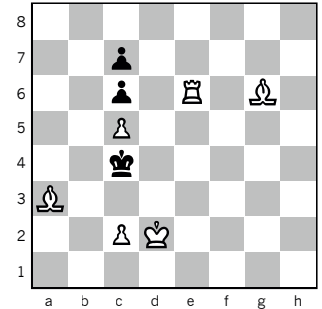
d) 1...Vxa6 2. Vc7 ve 3. Vb7 mat (model mat)

Vb7 mat (model mat)

Ayın Soruları

Diyagram 10

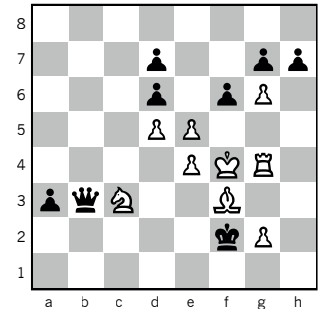
Mihail Kroytor
Gravura 2019
Dördüncü Övgü

Beyaz oynar, üç hamlede mat eder.

Diyagram 11

Vladimir Tarasyuk, 2019

Beyaz oynar, berabere kalır.

